

היבטים לשוניים בפרשת בלק פג

דקדוקי קריאה בפרשת בלק בהפטרה ובראשון של פינחס

כב ג כִּי רַב-הָוֹא: טעם מונח בתיבת כִּי בלבד, אין לצרף לה את התיבה רַב הבאה אחריה

כב ד אֵת יֵרֶק הַשָּׂדֶה: טעם טפחא בתיבת אֵת

כב ה פְּתוּרָה: הטעמה בת"ו, במלעיל

כב ו וְעֵתָהּ: הקורא את העי"ן כמו אל"ף משנה את משמעות הכתוב. אָרְה-לִי: העמדה קלה

באל"ף, ולהוציא מכל ספק האל"ף בקמץ רחב¹. וְאַגְרִשְׁנוּ: הר"ש בשווא נע ולא בחטף

כב ח וְהִשְׁבַּתִּי: מלרע

כב יא קָבָה-לִי: העמדה קלה בקו"ף, הקו"ף בקמץ רחב ראה הערה על פס' ו ובניגוד לכג יג.

כב יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-בְּלָעָם: יש לשים לב לטעמים בפסוק זה, רבים הקוראים המתבלבלים וקוראים מרכא-טפחא כבר בתחילתו. הדבר נובע מכך שהאתנח², קוטע את דברי הבורא אל בלעם

באמצע ומחלק את הדיבור לשניים: לֹא תִלְךָ עִמָּהֶם לֹא תֵאָר אֶת-הָעָם

כב יג עליית שני

כב טז וַיֹּאמְרוּ לוֹ: טעם נסוג אחור ליו"ד

כב יז אֶעֱשֶׂה: נחץ באל"ף (העמדה קלה) למנוע הבלעת העי"ן החטופה; קָבָה-לִי: מוקפות וגעיא בקו"ף ולא מונח, ובקמץ רחב כמו בפסוק יא.

כב כא עליית שלישי

כב כב וַיִּחַר-אַף: העמדה קלה ביו"ד מפני הגעיה שם, כן הדבר גם בהמשך

כב כח כִּי הִכִּיתֵנִי: הת"ו בפתח

כב ל הַהִסְכֵּן: געיה תחת הה"א הראשונה

כב לו לו כִּי בָא: טעם מונח גם בתיבה כִּי, המילים אינן מוקפות

כב לז הָאֱמָנִם: בטעם זקף קטן

כב לח הִנֵּה-בְּאֵתִי: געיה בה"א הראשונה

כב לט עליית רביעי

כג ג יִקְרָה: הר"ש בצירי

כג ז מְהִרְרֵי-קֶדָם: הגעיה במ"ם ולא בה"א. לכן, ועל אף הקושי, הר"ש הראשונה בשווא נח

כג ט הֵן-עִם: המילים מוקפות, ולכן הה"א בסגול, כן הדבר גם בפסוק כד

¹ הערה זו נראית מיותרת. משום מה יש קוראים בתורה בעלי "מסורות קריאה" משונות העושים כעולה על רוחם משיקולים דקדוקיים מוטעים ואף בלעדיהם! אולי הם מדמים לשופטים ה כג אֹרֹד מְרוֹז אָמַר מְלֹאָךְ ה' אָרֹד אָרֹד יִשְׁבִּיךָ ששם האל"ף בחולם. למרות הדמיון ההשוואה אינה נכונה. די אם נציין שאין קמץ חטוף (קטן) בהברה מוטעמת, ובנוסף לשיטתנו שהקמץ הזה יכול להיות רק בהברה סגורה (הברה המסתיימת בדגש או בשווא נח).

² הוסבר כמה פעמים שהפתיחה של הפסוק היא לפני האתנח. והאתנח חוצה את החלק העיקרי של הפסוק כלומר את דברי ה' אל בלעם

כג יג עליית חמישי

וְקָבְנוּ-לִי: הקו"ף בקמץ קטן

כג טו אֶקְרָה כָּה: טעם נסוג אחור לקו"ף

כג יח וְשָׁמַע: השי"ן בשווא נע³, כשאר המקומות בהם ישנו חטף באות שאינה גרונית אין הכוונה אלא להורות על הנעת השווא

כג כא וּתְרוּעַת מְלֶדֶד: אין טעם נסוג אחור לרי"ש

כג כג לֹא-נָחַשׁ: במלעיל. מַה-פָּעַל אֶל: הטעם בפ"א⁴

כג כד וְכֹאֲרִי: הכ"ף בפתח וכן הדבר בהמשך כד ט. עַד-יֵאָכַל טָרֶף: טעם נסוג אחור ליו"ד

כג כה תִּקְבְּנוּ: הקו"ף בחטף קמץ

כג כז עליית ששי

וְקָבְתוּ: במלעיל

כד ג שְׂתֵם הָעֵינַן: שי"ן ימנית

כד ו פֶּאֱהָלִים: הכ"ף בפתח והאלף אחריה בחטף פתח, יש להיזהר לא להבליע את האל"ף וה"א הגרוניות

כד ז יִזַּל-מַיִם: געיה ביו"ד. מְדַלְּיוֹ: הדל"ת בקמץ רחב ויש להאריך מעט בקריאתה, הלמ"ד בשווא

נע. וְיָרָם: הוא"ו בשווא נע ובמלרע, הרי"ש בחולם. וְתַנְשֵׂא: הוא"ו בשווא נע, הנו"ן בפתח והשי"ן בדגש

כד ט שָׁכַב פֶּאֲרִי וְכִלְבִּיא מִי יְקִימֶנּוּ: ההפסק במילה פֶּאֲרִי קטן לעומת ההפסק במילה וְכִלְבִּיא

כלומר מִי יְקִימֶנּוּ מוסב על שניהם. מְבַרְכֶיךָ: הרי"ש בשווא נע ולא בחטף, כן הדבר גם בהמשך

וְאֶרְרֶיךָ

כד יא וְעָתָה: יש להקפיד על קריאה נכונה של העי"ן, אחרת משבש את משמעות המקרא

כד יד עליית שביעי

כד יז מִיִּשְׂרָאֵל: המ"ם בחירק חסר, גם היו"ד אחריה בחירק חסר ובדגש חזק

כד יח עֲשֵׂה חֵיל: טעם נסוג אחור לעי"ן

כד יט וְיָרַד: הוא"ו בשווא נע. רי"ש ודל"ת בשוא נח

כד כב לְבַעַר קִיזִן: טעם נסוג אחור לבי"ת. תִּשְׁבֹּד: כ"ף סופית דגושה

כה ג וַיֶּצְמַד: במלעיל

כה ד וַיִּשָּׁב: הוא"ו בשווא נע, השי"ן בחולם ובמלרע

כה ז מפטיר

³ על פי תוכנת הכתר, השי"ן בחטף פתח, כן הדבר גם בתורה קדומה שמוסיף על כך בחלק הדקדוק שכך הוא הדבר לתפארת הקריאה. ככלל, תנועה חטופה הבאה באות שאינה גרונית לרוב היא נקראת כשווא נע, והחטף אינו בא אלא על מנת לסמן את הנעת השווא.

⁴ לפי תוכנת הכתר. אך בתנ"ך קורן ועל פי תורה קדומה, הטפחא בעי"ן ולא בפ"א וכן הדבר בכל ספרי תימן. אנו הולכים לפי כ"י לינגרד ומהדורת ברויאר לפיהם הטעם בפ"א.

פִּינְחָס: הנר"ן בשוא נע אחרי חירק מלא וכן הדבר בכל מקום

הפטרות בלק, מיכה ה-ו:

ה ו **יִחַל**: יר"ד ראשונה בשווא נע, יר"ד שנייה בפתח

ה ט **וְהֶאֱבַדְתִּי**: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת האל"ף החטופה

ה יא **יְהִי-לָךְ**: געיה ביר"ד הראשונה

ו א **וְתִשְׁמַעְנָה הַגְּבָעוֹת**: יש להקפיד על הפרדת התיבות למי שאינו מבחין בקריאתו בין קמץ לפתח

ו ב **מוֹסְדֵי אֶרֶץ**: טעם נסוג אחור למ"ם, הסמ"ך בשווא נע

ו ג **עֲנֵה בִּי**: עֲנֵה במרכא והבי"ת אחריה רפויה⁵

ו ה **זָכַר-נָא**: הכ"ף בקמץ קטן **לְמַעַן**: בזקף גדול⁶

ו ז **בְּרַבְבוֹת**: געיה ברי"ש והבי"ת הראשונה בשווא נע. **נְחָלֵי-שָׁמֶן**: העמדה קלה בנר"ן

ו ח **וְאַהֲבַת חֶסֶד**: הטעם נסוג לאל"ף

ראשון של פינחס

כה יא **בְּקִנְאוֹ**: הנר"ן רפויה בשוא נח, עם זאת יש להשמיע האל"ף, לא – **בְּקִנּוּ**. וכן **בְּקִנְאָתִי**: ולא – **בְּקִינְתִּי**

כה יב **שָׁלוֹם**: בחלק מספרי התורה הוא"ו של 'שלום' קטועה⁷

כה יג **שני** במנחת שבת

וְהִיְתָה לֹא: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה ודגש חזק בלמ"ד מדין אתי מרחיק, עם זאת היר"ד

בשוא נע. **לְאֱלֹהֵיוֹ**: האל"ף כלל אינה נשמעת

כה טו **רֵאשׁ אַמּוֹת בֵּית-אָב בְּמִדְיָן הָוּא**: אין להתעכב על אָב, ויש להאיץ מעט את קריאת

התיבה **בְּמִדְיָן** להסמיכה לתיבה שלפניה שהרי הטפחא היא כאן המפסיק העיקרי

כה טז **שלישי** במנחת שבת

כה יח **כִּי צִרְרִים**: תיבת כִּי במונח ואיננה מוקפת לזו שלאחריה. **עַל-דָּבָר-פְּעוֹר**: גם כאן וגם

בהמשך הפסוק **דָּבָר**- במקף ולא במונח; **הַמִּכָּה** בטעם מרכא, **בַּיּוֹם-הַמִּגַּפָּה** הבי"ת רפה

כו ג **בְּעֶרְבָת**: געיה בעי"ן והרי"ש בשווא נח

חזון יחזקאל. **וַיֵּרָא בְּלֶךְ בֶּן עֶפְרַיִם אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֹמְרָיו**

⁵ כן הוא בבן אשר (כא"צ) לנינגרד קהיר וששון וכן הוא בתנ"ך ירושלים תשי"ג ובתיקון ההפטרות של פלדהיים אל נכון. למרבה הצער המדקדק בן זאב לפני כמאתיים שנה הגיה והפך את המרכא לטפחא והדגיש את הרפה. במצודתו נלכדו תנ"ך לטריס, היידנהיים, ותנ"ך קורן, בעקבותיהם כמה תיקוני קוראים.

⁶ כן הוא במדויקים, כולל ירושלים תשי"ג ולנינגרד

⁷ קטיעה זו אינה משנה את הקריאה, אבל הקורא (או העולה) עלול לפסול את הספר בטעות...

מה רואה הגוי? את מה שהיהודי עושה לו, אבל את מה שהגוי הרע ליהודי קודם לכן זאת אין הגוי רואה כלל וכלל⁸. **א"ה**. דעת לנבון נקל שאין זו הערה פרשנית או לשונית, אבל גם שיחת חולין של גדולי ישראל צריכה תלמוד!

הרב עמרם אייזנשטיין נר"ו כב ו ועתה לכה-נא ארה-לי את-העם הזה כפי-עצום הוא ממני אולי אוכל נכה-בו ואגרשנו מן-הארץ כי ידעתי את אשר-תברך מברך ואשר תאר יואר: נראה שהטעם שחיברו את יאולי אוכל נכה בוי עם יואגרשנו מן הארץ, [ולא הטעימו: ועתה לכה-נא ארה-לי את-העם הזה כפי-עצום הוא ממני אולי אוכל נכה-בו - ואגרשנו מן-הארץ], הוא משום שבלק לא היה חפץ בעצם ההכאה, אלא שעייז יוכל לגרשם מעליו. [וכמבואר בפירש"י בפסוק יא ע"פ המדרש: שבלק ביקש רק להסיעם מעליו].

בן לאשרי. וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור גוי ועתה לכה נא ארה לי את העם הזה. אמרו במדרש (ילקוט"ש בלק רמז תשס"ז) בשעה שאמר בלק לבלעם שיקלל את בני ישראל, אמר לו איך אוכל לקללם, והלא הם לובשים בגדי שבת ויו"ט והולכים לבית המדרש בשעה שהחכם יושב ודורש, ע"כ. ומובנת התמיה, דמה שייכות מלבושי שבת ויו"ט והליכה לדרשה לקללה, וי"ל דמובא בספרים דהגם דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, מ"מ שכר כיבוד ועונג שבת ויו"ט לפי שזה אינה עיקר המצוה, אלא מחביבות מצות השי"ת בעיניו, על כן מגיע לו שכר אפילו בעוה"ז⁹.

והנה אמרו (מדרש משלי י) בשעה שהחכם יושב ודורש, הקב"ה מוחל ומכפר עונותיהם של בני ישראל, ולפי"ז הרי שלך לפניך, דבלק רצה לקטרג על בני ישראל שאין מגיע להם ארץ ישראל דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ואפילו תימא דמגיע להם שכר, הלא חטאו כמה חטאים וקיפחו פרנסתם, כדברי המשנה (קידושין פב.) שקלקלתי את מעשי וקפחתי את פרנסתי על זה השיבו בלעם דמגיע להם שכר בעד כבוד ועונג שבת ויו"ט ומה שאמר שחטאו, הרי הם שומעים דרשת החכם, ואז הקב"ה מוחל עונותיהם, ועייז לא תחול שום קללה עליהם, אמן כן יהי רצון.

הרב גור אריה צור נר"ו. בגליון בלק פא הבאנו כמה פנינים מתורת ידידנו. עתה נביא עוד בע"ה. **יש לעיין**, מדוע פתח בבלק, וי"א בלק, ומיד עבר למואב, ויגר מואב, ושוב חזר לבלק באומרו ובלק בן-צפור מלך למואב בעת ההוא וגו', ומדוע יחלקם לג' פסוקים נפרדים. ולעומקו של מקרא, יש לומר, שבא הכתוב ליתן טעם מדוע יפחד מואב. שהרי ידוע לכל, כי ציווה ה' את עמו לבל יתגר מלחמה במואב, ולכאורה לא היה לו לפחד.

א"ה. ראה רש"י לא ב מאת המדינים – ולא מלח המואבים; שהמואבים נכנסו לדבר מחמת יראה, שהיו יראים מהם שהיו ישראל שוללים אותם, שלא נאמר אלא "וְאֵל תִּתְּגֵר בָּם מִלְחָמָה (דברים ב, ט)", אבל מדינים נמעננו על ריב לא להם (ראה צ"ק לז"א-ב).

אלא שהקב"ה סובב בהשגחתו שבעת ההיא, כשבא ישראל לעבור דרך ארצם, בעת ההיא יהיה בלק מלך למואב, ובלק הרי אינו ממואב, אלא ממדין. ועל בלק

⁸ אמר זאת בעת ששחררו החטופים באנטבה, ואומות העולם באו בטענות על מדינת ישראל.
⁹ נראה דכוונתו, דאה"נ דאיכא חיוב של כבוד ועונג שבת, אבל אין לזה שיעור, ויוצא ידי חובתו גם בדבר אחד דמכבד ומענג השבת, ולכן כל שמוסיף בזה, מראה בזה חביבות המצוה.

שבא ממדין למלוך עליהם, לא חל הציווי של "ואל תתגר". לכן ויגר מואב. ואשר על כן, הדגישה התורה ובלק בן עפור מלך למואב בעת החיא. או פלך לדרך זו: שהמלך נקרא על שם הממלכה והממלכה על שם המלך. ומשנהיה בלק מלך על מואב, למרות שהוא ממדין, נקרא בלק על שם ממלכת מואב. וכשאומר הכתוב ויגר מואב, ויקץ מואב, כוונתו לבלק, וכנ"ל, שעליו לא חל הציווי ואל תתגר במלחמה. ומכיון שהמלך חושש, תחשוש כל הממלכה כולה. לכן נאמר ויגר מואב.

ועל דרך הצח יאמר בלשון נופל על לשון: ויגר מואב למרות הציווי ואל-תתגר כי גר בלק בעת החיא במואב ולמלוך נגר, כדי שיוכל ישראל לקרוא עליו תגר ומן הארץ למגרו כנחל הנגר, וכאשר רצה למגר כן נתמגר, פלחך השור אשר גרה יגר. **א"ה**. התוצאה המתקבלת מהמקראות ופירוש רש"י. המואבים ידעו שלבני ישראל אסור לכבוש אותם, אבל מותר להם לשלול אותם. יתכן שבגלל זה הם סירבו לתת לישראל לעבור בגבולם (לא מפורש בתורה אלא בדברי יפתח שנקראו בהפסרת חוקת), הם סמכו על סיחון ועוג שייגנו עליהם. כשראו שישראל נוצחים שלא כמנהג העולם (הביטוי 'כדרך הטבע' מאוחר יותר ואינו בלשון חז"ל), וסיחון ועוג נהרגו, הלכו להתייעץ עם מדין, ואף מינו נסיך מדיני (בלק=צור) מלך עליהם. בהמשך בלק=צור הפקיר את בתו כזבי, והוא מצא את מותו עם יתר מלכי מדיין, יחד עם בלעם. עתה ראיתי בדברי האדמו"ר מחב"ד, וגם בטעמא דקרא מהרב חיים קניבסקי ז"ל הפניה לספר יהושוע שנסיכי מדיין מכונים נסיכי סיחון. וכל ערי המישר וכל ממלכות סיחון מלך האמרי אשר מלך בחשבון אשר הכה משה אתו ואת נשיא מדין את אבי רגם ואת צור ואת חור ואת רבע נסיכי סיחון ישבי הארץ (יהושע יג, כא). רד"ק מפרש שם שמדיין היתה תחת ממשלת סיחון (עד שנהרג כמוכז).

נשוב לדברי ידידנו נר"ו.

ובלק בן-עפור מלך למואב בעת ההוא

יש לעיין מדוע הדגיש הכתוב בעת ההוא.

ופירש רש"י לפשוטו של מקרא, לא היה ראוי למלכות, מנסיכי מדין היה, וכיון שמת סיחון מינהו עליהם לצורך שעה.

ויש ליתן טעם מדוע שינה הכתוב לכתוב בעת ההוא, ההוא עם¹⁰ ו'ו' במקום עם יו"ד. ולעומקו של מקרא, יש לומר, שבעת ההוא ירמוז גם לעת אחרת. עת צופה הדורות מראש ראה לסובב הסיבות להמליך את בלק כדי שישראל יוכלו להילחם בו, שהרי עליו לא חל הציווי שנאמר על מואב "ואל תתגר במלחמה".

ואשר על כן נכתב בעת ההוא עם ו'. כאילו נכתב ההוא. וירמוז להקב"ה בעת אשר עלה מלפניו לסובב הסיבות לגרור את בלק למלוך על מדין, כנ"ל. וירמוז הכתוב באומרו בעת ההוא, לא רק על עת היות בלק מלך. אלא גם על כל אותן העתים של השתלשלות ההשגחה העליונה, מבריאת העולם דרך כל הדורות כדי להכין את מלכות בלק.

וכל כך למה, מפני שתי סבות: הא' כדי שנוכל להילחם בו, כנ"ל, והשניה מפני רות המואביה שנשתלשלה מבלק. וכפי שפירש רש"י בפר מטות לא, ב'.

וכאומרו: בעת ההוא כשנתן אדם הראשון שבעים שנה לדוד המלך אשר בא מרות המואביה.

¹⁰ א"ה. מלת היחס 'עם' אינה מתאימה כאן. שימוש זה בהשפעות שפות זרות. נכון יותר 'ההוא בוי"ו', וכן בהמשך.

בְּעֵת הַהוּא כִשְׁנַפְרָד לוֹט מֵאַבְרָהָם, וְהֵלֵךְ לְסָדוֹם שָׁם נִלְדוּ שְׁתֵּי בָנוֹת וְאַחַת מֵהֵן הִיא אִמּוֹ שֶׁל מֹואָב.

בְּעֵת הַהוּא שֶׁל כֹּהֶפְכַת סָדוֹם וְעַמּוּרָה עַת נִיצַל לוֹט מִתּוֹךְ הַהִפְיָכָה, וְהַתְּגַלְגַּל הַדָּבָר לְהוֹלֵדֵת מֹואָב מִבְּתוֹ הַבְּכִירָה.

בְּעֵת הַהוּא כִשְׁיָרַד אֱלִימֶלֶךְ לְשָׂדֵה מֹואָב, וְלָקַח בְּנוֹת אֶת רֹת אֲשֶׁר דָּבָקָה בְּנַעֲמִי.

בְּעֵת הַהוּא כִשְׁלָקַח אֲבָצָן הוּא בְּעַז אֶת רֹת תַּחַת כַּנְפָיו, וּמִזֶּה נִתְּגַלְגַּלָּה לִידַת דּוֹד.

בְּעֵת הַהוּא שְׂרָאָה בִלְעָם בְּכֹכְבִים כִּי בִלְק שְׂבָא מִמּוֹדִין יִמְלֹךְ עַל מֹואָב,

בְּעֵת הַהוּא כִשְׂיָצָא מֹשֶׁה רַבְּנוֹ לְרֹאוֹת שְׁלוֹם אַחֲיוֹ וַיֵּרָא אִישׁ מֵעָרֵי מִצְרַיִם עֹבְרֵי (שְׁמוֹת ב, יא) וְכו' שְׁע"י כִּךְ נִתְּגַלְגַּל לְמִדִּין, וְלִכְן שָׁכַר בִּלְק מִמּוֹדִין אֶת בִּלְעָם כְּנַגְדּוֹ.

בְּעֵת הַהוּא כֹּאֲשֶׁר שְׁמוּאֵל מִשַּׁח אֶת דּוֹד, כִּהְכַנָּה לְגֵאוּלָּה הַשְּׁלִימָה.

וַיִּרְמִזוּן אֱלִין מִלֵּיאָ לֹא רָק עַל הָעֵבֶר אֲלָא גַם עַל הָעֵתִיד, עַת כָּל הָעֵתִים, עַד בֹּא

הָעֵת הַהוּא הַמְּקוּוָה, עַת יָבֹא מוֹשִׁיחַ בֶּן דּוֹד וַיִּגְאֹלֵנוּ שְׁנֵית בְּרַחֲמֵינוּ לְעֵינֵינוּ כָּל חַי.

דְּפִי פִרְשַׁת הַשְּׁבוּעַ בֶּר-אֵילִן בִּלְק פ.ב.

פִּירוּשׁ הַרְמַב"ם לְסִיפּוּר אֲתוֹנוֹ שֶׁל בִּלְעָם

ד"ר **מאיר מוניץ** מזכיר המערכת בהוצאת בראילן. לע"נ אימי חיה סימה בת חנא וטייבל הכ"מ. בדבריים שפרסמנו בעבר בבמה זו על פרשת וישלח,¹¹ הצגנו את פירושו העקרוני של הרמב"ם על הופעתם של מלאכים בתנ"ך:

כבר הסברנו שבמקום בו נזכרת ראיית מלאך או פנייה בדיבור מצדו, זה אך ורק במראה הנבואה או בחלום, בין אם זה נאמר מפורשות בין אם לא, כפי שהקדמנו ואמרנו דע זאת והבינהו מאוד מאוד!

ואין הבדל אם כתוב בתחילה שראה את המלאך או שהיה פשט הכתוב שהוא חשב אותו בתחילה לבן-אדם, ואחרי-כן, בסופו של דבר, התברר לו שהוא מלאך, כל זמן שאתה מוצא שסופו של דבר הוא שזה שנראה, או פנה בדיבור, היה מלאך. אז דע אל-נכון שמתחילת המצב ההוא היה מראה הנבואה או חלום של נבואה. כי במראה הנבואה או בחלום של נבואה יש שהנביא רואה את האל מדבר אליו, כפי שנבנהיר. יש שהוא רואה מלאך, ויש שהוא שומע את המדבר אליו ואינו רואה מישהו מדבר. ויש שהוא רואה דמות אדם מדברת אליו ואחרי-כן מתברר לו שאותו מדבר הוא מלאך. באופן זה של נבואה הוא מציין שראה בן-אדם עושה או מדבר ואחרי-כן ידע שהוא מלאך.¹²

לאחר הקביעה הכללית הזו, הרמב"ם עובר לדיון פרטני בהתגלות שלושת המלאכים לאברהם ובמאבק יעקב והמלאך. הדוגמה השלישית שהרמב"ם מביא היא פרשת אתונו של בלעם, אבל כאן דבריו קצרים וכלליים:

וכן פרשת בלעם כולה בדרך (במ' כב:כב-כג) ודיבור האתון (שם:כח-ל) – כל זאת במראה הנבואה, כי התברר בסוף שמלאך ה' (שם:לא-לב) דיבר אליו.¹³

למרות שפירושו זה של הרמב"ם ידוע,¹⁴ דומה שמי שנתקל בו לראשונה עשוי להיות מופתע לגלות שלדעת הרמב"ם סיפור בלעם והאתון לא התרחש כלל במציאות הפיזית.¹⁵ מתוך כך אפשר בנקל להגיע למסקנה, שהרמב"ם התרחק גם כאן מפשט הכתובים בגלל האילוץ הפילוסופי, שאינו מאפשר למלאכים רוחניים לפעול בעולם גשמי הפועל על פי החוקים האריסטוטליים. אולם גם בעניין זה אבקש להראות, שעיון בפשטי הכתובים מחד גיסא והבנת כוונת הרמב"ם מאידך גיסא עשויים להעלות מסקנות מפתיעות על מידת הזיקה שבין דבריו ובין פשט המקראות.

בסיפור זה יש כמה קשיים בולטים בפשט הכתובים:

1. קושי מרכזי ובעייתי ביותר הוא השאלה, מדוע אחרי שה' אמר לבלעם במפורש שהוא מתיר לו ללכת עם שרי בלק: "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם לַיְלָה וַיֹּאמְרוּ לוֹ אִם לִקְרָא לְךָ בְּאֵן הָאֲנָשִׁים קוּם לְךָ אִתָּם

¹¹ מ' מוניץ, "פירוש הרמב"ם למאבק של יעקב עם המלאך", דף שבויעי לפרשת וישלח תשפ"ב (מס' 1445).

¹² מורה נבוכים, מהדורת שוורץ, תל אביב תשס"ג. חלק שני פרק מ"ב, כרך א עמ' 403.

¹³ שם, עמ' 404.

¹⁴ ראו למשל: י' לוי, "האם דיברה האתון עם בלעם" דף שבויעי לפרשת בלק תשנ"ח (מס' 244).

¹⁵ יש להעיר, שהסיפור המקראי על האתון הוא אולי אחד מהמקרים שבו באה לידי ביטוי הצהרת הרמב"ם בהקדמתו למורה נבוכים, על הסתירות הפנימיות שיש בספרו. בפרק ו של החלק השני הוא כותב: "ותנועות אתון בלעם כולן על-ידי מלאך" וכוונתו למלאך במשמעות של חוקי הטבע. אבל המעיין בפרק מ"ב יבין שאין כלל צורך בפירוש זה, ושבעצם כל מעשה האתון מתרחש במראה הנבואה ולא בעולם הממשי.

וְאֵךְ אֶת הַדְּבָר אֲשֶׁר אָדְבַר אֱלֹהִים אֹתוֹ תַעֲשֶׂה, הוא כועס עליו למחרת כשהוא אכן הולך איתם:
”וַיִּחַר אַף אֱלֹהִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְעַב מִלֵּאָךְ ה' בְּדַרְךָ לְשֹׁטֵן לוֹ?”
רבים ניסו לתרץ קושיה זו. יש שתלו את סיבת הכעס בכוונותיו השליליות של בלעם. כך
למשל פירש רשב"ם:

”כִּי הוֹלֵךְ הוּא” – ברצון, מתאוה לקללם, אף על פי שהיה יודע שאין הק' רוצה”. ובכור
שור כתב: ”וַיִּחַר אַף אֱלֹהִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא” – אעפ”י שנתן לו רשות לילך, מחשבתו הרעה
ניכרת מתוך מעשיו, שאם היה דעתו לעשות מצוות המקום, היה לו לומר מאחר שלא
אקללם ולא אעשה מה שהוא מבקש למה אלך, וכי אלך להתקוטט עמו בארצו, אלא ודאי
מה שהיה הולך, דעתו היה לקללם שלא ברשות המקום, דקסבר כשם שאמר לי תחילה
”לֹא תֵלֵךְ” ועכשיו אמר לי ”לך”, כך יחזור בו על שאמר שלא לקללם.

רמב”ן תירץ בכיוון אחר. לדעתו, הכעס היה על כך שבלעם לא אמר לשרי מואב את תוכן דברי
ה' ומשמעותם, אלא הלך איתם באופן סתמי, ויצר אצלם את הרושם המוטעה שהוא אכן הולך
במטרה לקלל את ישראל (ובדומה פירש גם בעל ”אור החיים”, שהכעס היה על כך שלא אמר כלל שהוא הולך
ברשות ה', אלא יצר רושם שהוא הולך ברצון עצמו).

דומה שלמרות תירוצים אלה ואחרים שניתנו במהלך הדורות, נקודה זו עדיין תמוהה
וצריכה עיון גדול.

2. קושי נוסף הוא השאלה היכן היו שרי מואב ונערי בלעם בזמן מעשה האתון. דומה שחזקוני
הרגיש בקושי זה ולכן פירש: ”וַיֵּלֶךְ עִם שְׂרֵי מוֹאָב” – לא עמהם ממש אלא אחריהם.¹⁶
רמב”ן כתב על כך:

ולא הגיד הכתוב אם היו שרי בלק עם בלעם במעשים האלה, או שהיו רוכבים לפניו
ורחוק היה ביניהם ובינו. והקרוב שהיו עמו לא יתפרדו ממנו, וראו בנטות האתון והכות
בלעם אותה, כסבורים היו שהיה כמנהג הבהמה הרעה, ולא שמעו דיבורה, אף כי דיבר
המלאך שהוא גילוי עיני בלעם.

בהמשך רמב”ן מביא את דברי המדרש על כך שהשרים אכן ראו את המתרחש ותמהו על הנס
הגדול.

ר' חיים פלטיאל וריב”א פירשו בדרך שפותרת את הקושיה הזו וגם את הקושיה הראשונה.
לדעתם, ה' ציווה את בלעם ללכת יחד עם שרי מואב דווקא, ולא יחידי (”פן יעשה מכשפות” –
ריב”א), אך הוא הלך לבדו ועל זה חרה אף ה'.

3. קושי נוסף הקיים בפרשתנו, בדומה למה שראינו בפרשת וישלח, הוא קיומה של כפילות
שנראית מיותרת. בתחילת סיפור האתון כתוב: ”וַיִּקַּם בְּלַעַם בְּבִקְרָו וַיַּחְבֵּשׂ אֶת אֹתָו וַיֵּלֶךְ עִם שְׂרֵי
מוֹאָב”. ומייד אחרי סיומו כתוב שוב: ”וַיֵּלֶךְ בְּלַעַם עִם שְׂרֵי בְלָק”.

פירוש הרמב”ם

העיקרון הפרשני הבסיסי שלפיו פירש הרמב”ם את פרשתנו הוא, שעניינים אלה כתובים ככלל
ופרט'. בתחילה יש כותרת כללית המתארת את ההתגלות (אצל אברהם – ”וַיִּרְא אֱלֹהִים ה' בְּאֵלָיו מְרָא” [בר'
יח:א]; ואצל יעקב – ”וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים” [בר' לב:ב]), ולאחר מכן בא הפירוט של תוכן
ההתגלות.

אם נפרש בדרך דומה את פרשתנו, הרי יש בתחילתה כותרת כללית המתארת את ההתגלות
ואת תמצית המסר שלה: ”וַיִּבְא אֱלֹהִים אֶל בְּלַעַם לֵימֹר וַיֹּאמֶר לוֹ אִם לְקִרְא לְךָ בָּאֵי הָאֲנָשִׁים קוֹם לְךָ
אֲתָם וְאָךְ אֶת הַדְּבָר אֲשֶׁר אָדְבַר אֱלֹהִים אֹתוֹ תַעֲשֶׂה”, ולאחר מכן בא פירוט ההתגלות והדרך המדויקת
שבה הועבר המסר הזה. הפסוקים מתארים את חזון הלילה שהיה לבלעם; כיצד ראה בחלום שהוא
הולך עם שרי בלק, כיצד המלאך יוצא כנגדו ואת כל מעשה האתון, והמראה מסתיים בהנחייתו של
המלאך ”לְךָ עִם הָאֲנָשִׁים וְאַפְסֵ אֶת הַדְּבָר אֲשֶׁר אָדְבַר אֱלֹהִים אֹתוֹ תַדְבֵּר”, שהיא ההנחיה שהובאה בכותרת
ההתגלות. המשך הפסוק ”וַיֵּלֶךְ בְּלַעַם עִם שְׂרֵי בְלָק” מתאר את הליכתו איתם בפועל, במציאות
הגשמית, כנגד מה שהראו לו במראה הנבואה.

פירושו של הרמב”ם מיישב לחלוטין את הקושייה החזקה הראשונה שמנינו לעיל, ומתרץ את
שתי הנוספות בצורה משכנעת. לטעמי, בסוגיה זו לא רק שאין זה מדויק לומר שהרמב”ם סוטה
מפשט המקראות מטעמים פילוסופיים, אלא שפירושו הוא הנוח ביותר גם ברובד הפשט של פרשה
זו, שכאמור קשה להבנה ולפירוש. ע”כ ד”ר מאיר מוניץ

זרע שמשון וַיַּעֲמֵד מִלֵּאָךְ יֵי בְּמִשְׁעוֹל הַכְּרָמִים גָּדַר מְזָה וְגָדַר מְזָה. קשה מפני מה עמד המלאך
דוקא במשעול הכרמים, וכן מה הענין שעמד דוקא במקום שהיה גדר מזה וגדר מזה וי”ל עפ”י

¹⁶ ובכור שור הפליג ופירש שהמלאך הרג את שני הנערים.

מה דאיתא במדרש (בראשית רבה לו ז) כשנח הלך ליטע כרם, פגעה בו שָׁדָה אחת, ואמרה לו "שותפי עמך, והיזהר שלא תגע בחלקי, שאם תיגע אני אזיקך", והיינו שבכרמים נמצא מקומם של המזיקים והשדים. ונראה שלזה רמז לו המלאך ונתכוון לומר לו שכמו שבכרמים יש לשטן שותפות, כך גם אצלך יש שותפות, יש בך חלק של השטן, ויש בך חלק בנבואה, והזהר שלא תיגע בחלק של השטן, כי אם תיגע תאבד מן העולם. וזה נרמז במה שנאמר תחילה "ויתעב מלאך ה' בדרך לשטן לו", וכן במה שהיה "גדר מזה וגדר מזה", לרמזו לו שיש לו חלק השטן וצריך הוא להיזהר שלא יגע בזה, והכל היה לכוונה טובה כדי שיחזור בו וכמ"ש רש"י דמלאך של רחמים היה ובא לחוס עליו שלא יאבד.

כג ג הרב עמרם אייזנשטיין נר"ו. ויאמר בלעם לבלק התיצב על-עלתך ואלכה אולי יקרה יי לקראתי ודבר מה-יראני והגדתי לך וילך שפי:
קשה למה חיברו את יודבר מה יראני עם יוהגדתי לך, [ולמה לא הטעימו: ואלכה אולי יקרה יי לקראתי ודבר מה-יראני - והגדתי לך].

ומשמע כמו שביאר התרגום על יודבר מה-יראני - יופתגמא דיחזנני, [וכן ביאר הרס"ג]. וא"כ הכוונה היא: שאם יקרה ה' לקראתי, אגיד לך את הדבר שהוא יראני, [ואינו ספק אם יראנו דבר כשיקרה לקראתו, אלא זה מוחלט. שאינו נקרה לקראתו אלא כדי להראות לו דבר¹⁷].

כג ח מה אָקב לא קבֵה אֵל וּמָה אָזַעַם לֹא זָעַם יי ידועה הדרשה התלמודית בבלי ברכות ז א ומי איכא רתחא קמיה דקודשא בריך הוא? - אין, דתניא: וְאֵל זָעַם בְּכָל יוֹם (תהלים ז, יב). וכמה זעמו? - רגע. וכמה רגע? - אחד מחמשת רבוא ושימונת אלפים ושמנה מאות ושמנים ושמנה בשעה, וזו היא רגע, ואין כל בריה יכולה לכיין אותה שעה, חוץ מבלעם הרשע, דכתיב ביה: וְיָדַע דַּעַת עֲלִיּוֹן. השתא דעת בהמתו לא הוה ידע - דעת עליון הוה ידע? אלא: מלמד, שהיה יודע לכיין אותה שעה שהקדוש ברוך הוא כועס בה, והיינו דאמר להו נביא לישראל: עמי זָכַר נָא מַה יַעֲזֹב בְּלֶק מְלֶךְ מִזָּבַב וגו'. מאי לְמַעַן דַּעַת עֲדָקוֹת יי? אמר רבי אלעזר: אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי בימי בלעם הרשע, שאלמלי כעסתי - לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט; והיינו דקאמר ליה בלעם לבלק: מָה אָקבֵה לֹא קבֵה אֵל וּמָה אָזַעַם לֹא זָעַם יי, מלמד, שכל אותן הימים לא זעם. וכמה זעמו? - רגע. וכמה רגע? - אמר רבי אבין ואיתימא רבי אבינא: רגע כמימריה. ומנא לן דרגע רתח? - שנאמר: כִּי רָגַע בְּאֶפֶס חַיִּים בְּרַעְיוֹנוֹ (תהלים ל, ז). ואי בעית אימא, מהכא: חֲבִי כְּמַעַט רָגַע עַד יַעֲבֹר זָעַם (ישעיהו כו, ט). שאלה ב'שאל את הרב' של ישיבת בית-אל.

שאלה:

ישנה שאלה שמטרידה אותי לגבי פרשת בלק. ידוע שהקב"ה מנע מבלעם את הבחירה החופשית לקלל את ישראל וחייבו לברך, אם כן, מדוע הקב"ה לא זעם באותו יום (כפי שמוכח בגמרא בברכות), הרי גם אם היה זועם, בלעם לא יכול לקלל באותו רגע (כפי שאומר התוספות שהיה מתחיל באותו רגע במילה פְּלִס), אם כן, לכאורה מניעת זעם ובחירה חופשית יחד נראית לכאורה מיותרת שהרי היה די באחד מהם?
תשובה מהרב אוריאל טויטו נר"ו:

¹⁷ ואילו היה ספק אם יראה, היה מתפרש שיאולי יקרה ה' לקראתי ודבר מה יראני זה שני תנאים, שאמר שאם גם ייקרה ה' לקראתו וגם יראנו דבר - הוא יגיד לו, וא"כ לא היה ראוי לחבר את התנאי השני [ודבר מה יראני] עם התוצאה [והגדתי לך].

אומנם הקב"ה ציווה את בלעם שלא לקלל את ישראל, ורק את הדבר אשר ישיש ה' בפיו, אותו ידבר, כלומר, יברך, יכול היה בלעם לנסות לעבור על דבר ה' ולקלל את ישראל. כמו בכל ציווי שהקב"ה מצווה את האדם, כך גם כאן ניתנה לבלעם היכולת לבחור האם לקיים את הציווי או לא. אומנם בלעם בחר לקיים את דבר ה'. אולם אם היה בלעם בוחר להמרות את פי ה' ולקלל את ישראל - לא הייתה קללתו פועלת כל רע מפני שהקב"ה לא זעם באותו יום, כלומר, לא נפתח הפתח דרכו יכולה הייתה הקללה לחול על ישראל. כל זה על פי הפשט.

אומנם בדברי חז"ל טמון גם רובד עמוק יותר. זעמו של הקב"ה לרגע בכל יום מסמל את מידת הדין הפועלת במציאות, שתפקידה לשפוט את האדם על פי מעשיו ולתת לו את המגיע לו אם לטוב ואם להפך. אומנם מידת הדין היא רגע אחד של דין ביחס ליום שלם של חסד. אבל גם רגע זה יכול לגרום צרות צרורות.

כשבא בלעם לקלל את ישראל הוא ראה שברכתם, שהיא בחירתם על ידי הקב"ה והקשר המיוחד שלהם עם האל, אינה תלויה במעשיהם כלל, וכשדנים בבחירת של ישראל הקב"ה אינו זועם, ומידת הדין נאלמת דום. אפילו מידת הדין אינה יכולה לפגום בקשר המיוחד שבין ישראל לאלוקיו, מפני שהבחירה האלוקית בנו אינה בזכות מעשינו אלא מכוח רצונו של הקב"ה. (המהר"ל בנצח ישראל פרק יא האריך בהסברת יסוד זה).

כג' תַּמַּת נַפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל וְתִהְיֶינָה אַחֲרֵיתֵי פְּמָחוֹ הַעֲמַק דְּבַר הַקְּדָמָה לְבְּרָאשִׁית
זֶה הַסֵּפֶר הַנִּקְרָא סֵפֶר בְּרָאשִׁית נִקְרָא בְּפִי הַנְּבִיאִים סֵפֶר הַיִּשְׁרָי (יהושע י, יג). ומפרש ר' יוחנן
זֶה סֵפֶר אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב שֶׁנִּקְרָאוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר תַּמַּת נַפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל. וַיֵּשׁ לְהַבִּין
הַטַּעַם לָמָּה קָרָא בְּלַעַם אֶת אַבּוֹתֵינוּ בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל בִּיחּוּד וְלֹא צְדִיקִים אוֹ חֲסִידִים וְכַדּוּמָה.
דְּשִׁבַּח [וְ]יִשְׁרָאֵל הוּא (דברים לב, ד) נֶאֱמַר לְהַצְדִּיק דִּין הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּחֲרָבָן בֵּית שְׁנֵי שֶׁהִיא
דוֹר עֲקָשׁ וּפְתִילָתָל (פס' ה). וּפִירְשָׁנוּ שֶׁהִיוּ צְדִיקִים וְחֲסִידִים וְעַמְלֵי תוֹרָה. אֲךָ לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל
בְּהַלִּיכוֹת עוֹלָמָם. ע"כ מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר חָנַם שְׁבַלְבָם זֶה אֶת זֶה חֲשָׁדוֹ אֶת מִי שֶׁרָאוּ שֶׁנִּוְהַג שֶׁלֹּא
כַּדְעַתְם בִּירָאֵת ה' שֶׁהוּא צְדוּקִי וְאַפִּיקוֹרֵס. וְבֹא עֵינֵינוּ לְיַדֵּי שְׁפִיכוֹת דָּמִים בְּדֶרֶךְ הַפְּלָגָה וְלִכְלֹל
הַרְעוֹת שֶׁבְּעוֹלָם עַד שֶׁחָרַב הַבַּיִת. וְעֵינֵינוּ הִיא צְדוּק הַדִּין. שֶׁהַקְּבִי"ה יִשְׂרָאֵל הוּא וְאֵינוּ סוֹבֵל
צְדִיקִים כְּאֵלּוֹ אֲלֵא בְּאוֹפֵן שֶׁהוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ הַיִּשְׁרָאֵל גַּם בְּהַלִּיכוֹת עוֹלָם וְלֹא בְּעַקְמִימוֹת אֶף עַל
גַּב שֶׁהוּא לִשְׁם שָׁמַיִם דְּזֶה גוֹרֵם חֲרָבָן הַבְּרִיאָה וְהַרְסוֹת יִשׁוּב הָאָרֶץ. ... וְכֵן הִרְבָּה לְמַדְּנוּ
מִהַלִּיכוֹת הָאֲבוֹת בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ. מֵהַ שְׁשִׁיךְ לְקִיּוֹם הָעוֹלָם הַמִּיּוּחָד לְזֶה הַסֵּפֶר שֶׁהוּא סֵפֶר
הַבְּרִיאָה. וּמִשִּׁי נִקְרָא כְּמִ"כ סֵפֶר הַיִּשְׁרָאֵל עַל מַעֲשֵׂה אַבּוֹת בְּזֶה הַפְּרָט. וּבְלַעַם בִּשְׁעָה שֶׁהִיא
רוֹה"ק עֲלֵינוּ לֹא הִיא יְכוֹל לְהַתְּפִילָא עַל רֹעַ מַעֲשֵׂי שֶׁאֵינוּ צְדִיק וְחֲסִיד כְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב
אַחֲרֵי שֶׁהוּא נְבִיא אוֹה"ע. וְרָאשׁוּ בְּמִקּוֹר הַשּׁוּמָא. אֲכֵן הַתְּפִילָא עַל רֹעַ הַיְלֻכוֹ בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ
שֶׁאִם שֶׁרָאוּ הִיא לֹא לְשׁוּא אֶת יִשְׂרָאֵל תְּכַלִּית שֶׁנֶּאֱמַר בְּאִשֶׁר שֶׁהִמָּה בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק
וְיַעֲקֹב וְרָאשֶׁם בְּמִקּוֹר הַקְּדוּשָׁה. אֲבָל מְכַל מְקוֹם לֹא הִיא רָאוּ לְפָנָיו לְבַקֵּשׁ לְעַקֵּר אוֹמָה
שְׁלִימָה. וְאֵינוּ דֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוֹם הָעוֹלָם. וְעֵינֵינוּ צִעַק תַּמַּת נַפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל. הֵינּוּ מְקִיּוּמֵי
הַבְּרִיאָה. וּבִזֶּה יְבוֹאֵר הָאֵל דְּאִיתָא בְּסִנְהֶדְרִין ק"ה א' אִם תַּמּוֹת נַפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶינָה אַחֲרֵיתֵי
כְּמוֹהוּ וְאִם לֹא הֵנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי. וּפִירְשִׁי מִיתַת עֲצָמַי. וְלֹא נִתְבָּאֵר אִיךְ מְרוּמֵז זֶה בְּמוֹת
יִשְׂרָאֵל. וְגַם מֵהַ שְׁמַסִּים וְאִם לֹא הֵנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי. אֵינוּ מְרוּמֵז בְּזֶה הַמִּקְרָא כֻּלָּל. אֲלֵא
כְּמִשִּׁיכ וְהִ"ק אִם תַּמּוֹת נַפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל הֵינּוּ שֶׁלֹּא אֶרְצָה בְּאַבְדֵן אֲנָשִׁים אִז תְּהִי אַחֲרֵיתֵי
כְּמוֹהוּ. וְאִם לֹא הֵינּוּ אַחֲרֵי שֶׁאֶרְצָה לְאַבֵּד אֶת יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ דְּכַתִּיב לְכָה אִיעֲעֵךְ וְגו'. אִז הֵנְנִי
הוֹלֵךְ לְעַמִּי בְּאַבְדֵן כְּמוֹ כָּל עַמִּי. וּבְדַבְרֵינוּ נִתְיָשֵׁב יָפָה עַל מֵהַ נִקְרָא זֶה הַסֵּפֶר סֵפֶר הַיִּשְׁרָאֵל
שֶׁהוּא סֵפֶר הַבְּרִיאָה: [הוֹפְנִיתִי לְדַבְרֵי הַנְּצִי"ב ע"י הַרְבַּ בְּצִלָּל אֲרִיאֵל נר"ו]

כה ב הרב עמרם אייזנשטיין נר"ו. ותקראן לָעָם לְזַבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכַל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְאֱלֹהֵיהֶן: קצת קשה למה חיברו את ויֹאכַל הָעָם עם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְאֱלֹהֵיהֶן, [ולמה לא הטעימו: ותקראן לָעָם לְזַבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכַל הָעָם - וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְאֱלֹהֵיהֶן:]. ובפשטות י"ל שחיברו את כל מעשי ישראל [האכילה וההשתחואה] ביחד.

ועוד י"ל שאם היו מפסיקים באתנחתא בויאכל הָעָם היה אפשר לטעות ולפרש שוֹיִשְׁתַּחֲוּוּ לְאֱלֹהֵיהֶן מוסב על בנות מואב. וגם לפמש"כ באבן עזרא שוֹיִשְׁתַּחֲוּוּ לְאֱלֹהֵיהֶן הכוונה על ישראל ובנות מואב, י"ל שאם היו מפסיקים באתנחתא בויאכל הָעָם היינו מפרשים שוֹיִשְׁתַּחֲוּוּ לְאֱלֹהֵיהֶן מוסב רק על בנות מואב.

ולפמש"כ האור החיים שסיבת הזביחה היתה כדי להרבות במאכלים, להתריז כנגדו בריבוי יציאת הטינוף. אולי י"ל שלכן חיברו את ויֹאכַל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְאֱלֹהֵיהֶן, כי הכוונה בויאכלו הָעָם לומר שהם גם עשו את תכלית האכילה, דהיינו שפערו בפניו, שזה עבודתו, וא"כ חיברו את שני איסורי ע"ז, שפערו לו והשתחוו לו.

הרב בצלאל אריאל נר"ו. לאוהבי התורה ולומדיה שלום רב. הפרשה האחרונה בסדרת בלק היא פרשת החטא בבעל פעור. נפרשה מספר קז בחומש במדבר.

בפרשה זו 9 פסוקים, ופרשה זו היא סדר אחד שלם! השאלה המתבקשת היא, כיצד יתכן סדר קצר כל כך? הרי סדרי התורה הם 'פרשות השבוע הארץ ישראליות' וכיצד יכולים לקרוא בתורה 7 עולים כשכל אחד קורא לפחות 3 פסוקים כשהסדר בנוי מתשעה פסוקים בלבד?

רשימת כל הסדרים הקצרים, בחמשת חומשי התורה, שיש בהם פחות מעשרים ואחד פסוקים, היא:

בראשית ו, יג, יז, כב. ויקרא ה, יג. במדבר י, כא, כו. דברים יד, יח, כה. בסך הכל 12 סדרים קצרים.

הפתרון נלמד מברייתא במסכת סופרים.

ישנו מנהג של חלק מיהודי גלות פרס להוסיף לקריאת סדרת בלק את שלושת הפסוקים הראשונים של סדרת פינחס. ממנהג זה מתברר שראש סדר חדש אינו בהכרח מיקום סיום הסדר הקודם!

יתכן ומקור המנהג הוא בקריאה הקדומה של א"י, כפי שנמצא במסכת סופרים (י"א:ד): ובלבד שיהא בסדר עשרים ואחד פסוקים, ליתן לכל קורא וקורא שלושה, ואם פחות – יוסיף על הסדר הזה מפרשה אחרת:

מדוע ישנם סדרים קצרים? וְקִצְרוּ אֶת הַסְּדָרִים כְּשֶׁהֵעֵינִן בָּהֶם רַב. כי הסדרים פותחים בהתחלת ענין חשוב או בפסוק טוב [או בפסוקים טובים] שיש ללמוד אותו ולזכור אותו ולשנן אותו ולדרוש אותו בצבור.

מהסוגיא בבבא קמא (דף פב.) העוסקת בתקנת עזרא בקריאה בציבור בימי שני וחמישי: מעיקרא תקנו חד גברא תלתא פסוקי, אי נמי תלתא גברי תלתא פסוקי. ניתן אולי להסיק על קדמות החלוקה לסדרים שנערכה לפני תקנת עזרא. ודברי מסכת סופרים הנ"ל הם לאחר התקנה.

הפטרת בלק

האדמו"ר ר' ישראל מגור ז"ל. כומר צעיר בן ל"ג שנה עיוור וחיגר עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אתו בלעם בן בעור מן השטים עד הגלגל למען יצת צדקות יי, הרבי הבית ישראל ז"ל אמר היתה מלחמה קשה מאד, בלעם רצה לעקור את

כל האומה הישראלית ורצה לעקור את כל היהדות. לכן חוזר הנביא ומזהיר 'עמי זָכַר נָא מֶה יַעֲזָ, שיזכרו את המלחמה'.

ואמר שאביו ז"ל האמרי אמת היה רגיל לומר, וכן שמע מחסידים בשם הר"ר בונם ז"ל מפרשיסחא שבלעם היה כומר צעיר בן ל"ג שנה עיוור וחיגר¹⁸, ובני ישראל לא השגיחו בו, ולא הרגישו שרוצה לעשות איזה דבר רע, ולא עלה על דעתם שהוא יכול לעשות משהו. ולכן מזהיר הנביא זָכַר נָא מה יכול להזיק כזה צעיר ובעל מוס, שצריך להיזהר מכל אחד שלא יזיק.

פֶּן לְחַכְמֵי וַיִּחַפְּסוּ-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר [גליונות\(jewishoffice.co.il\)](http://jewishoffice.co.il)

אם אתה מתעניין

בהגטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים

בכתובת: info@maanelashon.org

© גוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים ©

¹⁸ תלמוד בבלי סוטה י א וא"ר יוחנן: בלעם חיגר ברגלו אחת היה, שנאמר: וַיִּלֶךְ שְׁפִי. 'חיגר' אינה מלה מקראית.